

מקץ: אחרי שחזרו אחי יוסף מנסיעתם הראשונה למצרים והם היו עכשיו במספר תשע שהרי הם ירדו בעשרה לשבור בר במצרים, אבל שמעון נשאר במצרים כדכתיב ויקח מאיתם את שמעון ויאסור אותו לעיניהם, נמצא עכשיו יעקב במבוכה גדולה והוא היה בין הפטיש והסדן (entre le marteau et l'enclume) between the devil and the deep sea

כמו המצורעים האלה בספר מלכים בד, ס:ג שאמרו: אם אמרנו נבוא העיר והרעב בעיר ומתנו ואם ישבנו פה ומתנו. גם כאן אם הוא ישלח את בנימין עם אחיו, יהיו כולם במצרים תחת מרות המושל המצרי וכך הוא מסכן את כל בניו ואם הוא אינו שולח את בנימין הוא מסכן את שמעון שנשאר תפוס במצרים וכל המשפחה תהיה בסכנה למות ברעב. כל עוד שהיה להם צדה, היה יעקב מהסס ומתחמק מהחלטה. בסוף אחר שנתמעט האוכל ואחר הפצרת ראובן ויהודה, הסכים סוף סוף יעקב לשלוח אותם עם בנימין. וכאן אנחנו מוצאים את הפסוק: ויאמר אליהם אביהם, אם כן אפוא, ומפרש ספורנו אם כן כמו שאמרתם שהתגרה האיש בכם והוא ירא אלוקים, זאת עשו, קחו מזמרת הארץ בכליכם והורידו לאיש מנחה, מעט צרי ומעט דבש, נכאת ולוט בוטנים ושקדים.

המנחה העדינה והמובחרת הזו הייתה מיועדת לגרום התרגשות ולעורר רחמי המושל בדרך מכובדת כדי שיהיה למושל יחס חיובי ושיראה את העניין בעיין טובה. אבל נדמה שאי אפשר לדבר כאן על שוחד מובהק ממש ואני מסופק ונוטה לדעה שלילית אם היו חושדים ומאשימים את ראש הממשלה נתניהו במקרה של מתנה יחידה כזו. מעניין שזה אינו המקרה הראשון בו היה יעקב אבינו נזקק למתן דורון במצב של מצוקה. הרי בפרשת וישלח, היה יעקב גם כן במצב של מצוקה כאשר עשו אחיו בא לקראתו עם ארבע מאות איש. כאן בפרשת מקץ היה יעקב דואג לבניו אבל במקרה של עשו הייתה הסכנה על כל המשפחה. לכן גם במקרה של פגישתו עם עשו נזקק יעקב למתן דורון כדי לעורר רחמיו של אחיו ולשחד אותו. לכן נשאלת השאלה למה הפרש כל כך גדול בין שתי המתנות? אכן בפרשת וישלח מדובר על דורון ענקי של מאתיים עיזים ועשרים פרות ועשרים פרים, עשרים אתונות ועשרה עיירים סך הכל 550 בהמות. סך הכל בכסף של ימינו יותר מן 300000 פראנקים שווייצרים בשעה שבפרשת מקץ הדורון לא היה שווה יותר במבט ראשון מ 1000 עד 2000 CHF. איך להבין הבדל כזה בשני המצבים המסוכנים האלה. נכון שיעקב היה במרכז הסכנה בפרשת וישלח אבל כאן בפרשת מקץ הוא היה רחוק ממנה. לכן אולי במרכז הסכנה, בפרשת וישלח הוא היה נבהל ולקח כמו שכתוב מן הבא בידו והוא היה בלתי הגיוני והוא הפריז על מידה בנוגע לערך הדורון. אבל חוץ מזה יש הפרש יסודי בין שני המצבים. במקרה הראשון עשו הוא איש חומד המשתוקק לכל, צמא לנקמה שלא שכח את כוונתו להרוג את אחיו יעקב והוא רוצה להתעלות מעל אחיו בסדר הרכושים של פורבס ויעקב לא רוצה לאכזב אותו. כאן במקץ יעקב נמצא מול משנה למלך מצרים אבל הוא אינו במגע איתו. איש כזה הוא עצום ועשיר ויש לו כמעט כל ויעקב לא יוכל לשחד אותו כמו שהוא עשה עם אחיו. ואני מעתיק כאן את דברי הרב עובדיה ספורנו והם דברים

כתובים בסגנון מליצי, כמעט בלשון שירה. "כי אומנם המנחה שתובל לאיש נבהל להון יצטרך שתהיה רבת הכמות להשביע עיין הכילי ומזה המין הייתה מתנת יעקב לעשו." בלשון פשוטה יותר המתנה שנשלחת לאיש מתאוה לרכוש צריכה להיות חשובה כדי להשביע את עינו של הקמצן ולבלף אותו. וזו הייתה כוונת מנחת יעקב לעשו. אבל כאשר יובילו לנדיב אשר כסף לא יחשוב, ראוי שתהיה מעט אבל תהיה דבר נבחר מדברים הנמצאים על המעט והם בהיכלי מלך. ומזה המין הייתה המנחה הזאת ליוסף. כלומר כאשר שולחים מתנה לאיש עשיר ונדיב שבשילו כסף לא חשוב, צריכה המתנה להיות בכמות צנועה אבל צריכה להיות בדבר משובח ונדיר שמוצאים רק בארמוני מלכים וכך היה הדורון ששלח יעקב. והרב ספורנו מוסיף: והורידו לאיש את המתנה קודם שתלכו לראות פניו למען תראו איך יקבל המנחה ברצון ובזה תדעו איך יקבל אתכם בסבר פנים יפות כאומרה אשתו של מנוח אחר שעלה המלאך בלהב האש "לו חפץ השם להמיתנו, לו לקח מידנו עולה ומנחה". כלומר קבלתו של המושל את המתנה בסבר פנים יפות הוא סימן טוב שהוא אינו כועס עליכם ויש לו יחס חיובי. למסקנה אפשר לומר שצריכים להזהר מאוד כאשר רוצים להשוות את שתי המתנות שיעקב שלח בשתי הזדמנויות שונות של מצוקה. הבדל ראשון היה שבמקרה אחד בפרשת מקץ הייתה ההחלטה שקולה היטב כאשר במקרה פרשת וישלח ההחלטה נלקחה בדרך נמהרת כאשר העניינים נתגלגלו. אבל ההפרש העיקרי בין שתי המתנות נובע מטבע השונה של שני המקבלים. האחד מדומה לעשיר ונדיב והשני קמצן, מתאוה ונוקם. סוף דבר ידוע הפתגם שכל מה שאירע לאבות סימן לבנים, ראו רמב"ן בראשית י"ב, ו ואכן בנוסף לתפילה ולצום, השתמשו ישראל במשך כל ההיסטוריה במתנה ודורון כדי לשחד את הרשויות ולבטל גזירות רעות. ולפי המקרים ובהתאם לנוגעים בדבר, אמצעי היהודים השוחזרים ואהבת בצע של המשוחדים, היה הדורון מתקרב לדורון מסוג הדורון לעשיו או לדורון מסוג הדורון למושל המצרי.